

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДВОМОВНОГО НАВЧАННЯ В СЕРЕДНІХ ШКОЛАХ США

У статті розглянуто особливості організації двомовного навчання в середній освіті США. Виокремлено найважливіші її складові (форми і методи) в середніх школах Сполучених Штатів.

Ключові слова: двомовне навчання, організація двомовного навчання, форми організації двомовного навчання, методи організації двомовного навчання.

США – країна з високим рівнем розвитку демократії, де поважають культуру різних народів, зберігають традиції, шанобливо ставляться до історичної спадщини. Ця країна ніколи не була культурно однорідною. Відомо, що США як національну державу історично формували переселенці з Європи. Найбільшу частку прибулих за перші сто років поселенців становили вихідці з Великобританії (англійці, шотландці, ірландці), тому основною мовою спілкування стала англійська мова, носіями якої вони були. Джерелом різноманіття населення Сполучених Штатів, великою мірою, є глобальна імміграція. Відомо, що на сьогодні у США живуть представники більш як 150 національностей. Значна імміграція (61 млн. чоловік) відбулася з 1820 по 1993 рік. Річний приріст іммігрантів становить 0,9 %. Міські жителі складають близько 80%. Значний відсоток становить населення, прибуле з різних кінців планети, зокрема, Латинської Америки. Корінне населення США – індіанці – до кінця XIX ст. були остаточно завойовані й поселені у резервати. На початку XX ст. індіанців нараховувалось 200 тис. Велика кількість племен, які проживають у Південній, Центральній та Північній Америці, зберегли свої мови і зараз послуговуються ними [4].

Згідно з офіційною статистикою, у США проживає білого населення 80,3%, а чорного – 12,1%, індіанців, алеутів, ескімосів – 2,0 млн. осіб, вихідців з Азії та Океанії – 7,5 млн. та представників інших національних груп – 11,7 млн. [там само].

Напевно, у жодній іншій країні немає більшого, ніж у Сполучених Штатах діапазону расових, етнічних і культурних типів. Культурне розмаїття цієї країни має відображення навіть в офіційній назві держави – Сполучені Штати Америки. США – федеральна республіка, яка складається з п'ятдесятьох самоврядованих штатів, сполучених спільним федеральним урядом.

У такому культурно розмаїтому суспільстві потреба спілкування та взаєморозуміння існувала завжди. Тому протягом досить тривалого часу фахівці багатьох галузей науки США працювали над виробленням оптимальних моделей міжетнічної взаємодії, зокрема в освітній галузі. Явища полікультурності і двомовності є дуже розповсюдженими в сучасній освіті багатьох країн світу, у тому числі й України. Щоб краще їх зрозуміти, потрібно звернутися до досвіду країни, мешканці якої вже давно працюють і навчаються разом у полікультурному середовищі. Тому багатий досвід США, зокрема в організації двомовного навчання, на нашу думку, є дуже корисним.

Вивченням різних аспектів двомовного навчання у США, зокрема форм і методів його організації, займалося багато зарубіжних і вітчизняних учених: К. Бейкер (Baker C.), О. Гарсія (García O.), Дж. Гонзалес (González J.), Дж. Каммінс (Cummins J.), Дж. Мора (Mora J.), Потовскі К. (Potowski K.), Дж. Хамерс (Hammers J.) та М. Бланк (Blanc M.), О. Літвінов, Л. Товчигречка та багато ін.

Мета статті – схарактеризувати найважливіші складові організації двомовного навчання у двомовних класах середніх шкіл США (форми і методи), описати їх класифікацію.

Найважливішими складовими організації двомовного навчання в середніх школах США є його форми і методи.

Форма організації навчання – це обмежена в часі і просторі взаємозумовлена діяльність учителя та учнів [2].

Форми організації навчання, зокрема двомовного, класифікуються за різними критеріями:

1) за кількістю учнів – індивідуальні форми навчання, мікрогрупові, групові, колективні, масові форми навчання;

2) за місцем навчання – шкільні форми: урок, робота в майстерні, на пришкільній дослідній ділянці, в лабораторії тощо; позашкільні форми: екскурсія, домашня самостійна робота, заняття на підприємстві;

3) за часом навчання – урочні і позаурочні: факультативні, предметні гуртки, вікторини, конкурси, олімпіади, предметні вечори та інші;

4) за дидактичною метою – форми теоретичного навчання (лекція, факультатив, гурток, конференція), комбінованого, або змішаного навчання (урок, семінар, домашня робота, консультація), практичного (практикуми) і трудового навчання (праця в майстернях, у спеціальних класах, на пришкільних ділянках тощо);

5) за тривалістю часу навчання – класичний урок (45 хв.), спарені заняття (90 хв.), спарені скорочені заняття (70 хв.), а також уроки "без дзвінків" [7].

Метод організації навчання виступає в ролі способу засвоєння учнями нових знань, умінь, навичок, розвитку психічних функцій, особистісних якостей тощо [18]. З боку вчителя, це – різноманітні спроби, які допомагають учням засвоїти програмний матеріал, сприяють активізації навчального процесу [5].

Найпоширенішими є такі класифікації методів організації навчання, зокрема двомовного:

– за джерелом передачі та сприймання навчальної інформації – словесні, наочні, практичні (С. Петровський, Є. Голант);

– за характером пізнавальної діяльності учнів – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне викладання, частково-пошуковий, дослідницький (І. Лернер, М. Скаткін);

– залежно від основної дидактичної мети і завдань – методи оволодіння новими знаннями, формування вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок (М. Данилов, Б. Єсіпов); методи усного викладу знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи учнів з осмислення й засвоєння нового матеріалу роботи із застосування знань на практиці та вироблення вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок (І. Харламов);

– класифікація з точки зору цілісного підходу до діяльності у процесі навчання – методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання й мотивація учіння, контролю, самоконтролю, взаємоконтролю і корекції, самокорекції, взаємокорекції в навчанні (Ю. Бабанський) [там само].

Найбільш розповсюдженими формами організації двомовного навчання в середніх школах США є *колективні та індивідуальні форми*.

Колективна форма навчання – це технологія навчання, яка базується на організації навчального процесу в парах, склад яких може змінюватись. Спосіб колективного навчання дає можливість колективного співробітництва, і в той же час, дає можливість самостійного мислення, що зумовлює розвиток мовлення та комунікативних здібностей учнів, таким чином підвищуючи якість навчання [1].

Найпоширенішими формами колективного двомовного навчання у школах США є: уроки, інтерактивні лекції, семінари, групові заняття, мікрогрупові заняття, кооперовані заняття, демонстрування фільмів, факультативи тощо.

Широко розповсюдженою у двомовному навчанні США є *інтерактивна модель* навчальної діяльності. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання [8].

При двомовному викладанні дисциплін у Сполучених Штатах, зазначає американська дослідниця П. Гіббонс, інтерактивна модель включає такі форми організації навчальної діяльності:

1) *групова* форма організації навчальної діяльності передбачає навчання однією людиною групи учнів. При такій організації навчальної діяльності кількість тих, хто говорить, завжди менша, ніж слухачів. Учні в певний момент часу працюють індивідуально чи разом над конкретним завданням з наступним контролем результатів. При презентації результатів дослідження групою певної теми, успіх члена команди залежить і від його особистих зусиль, і від допомоги знаннями та уміннями інших членів групи;

2) *кооперативна* форма навчальної діяльності – це форма організації навчання у малих групах учнів, які об'єднані спільною навчальною метою. При такій організації навчання вчитель, через завдання, які допомагають спрямувати діяльність групи, опосередковано керує роботою кожного учня. Після отримання настанов від учителя, учні об'єднуються в невеличкі групи, працюють над отриманим завданням доти, доки усі члени групи не зрозуміють і успішно не виконають його [16].

Індивідуальна форма організації навчальної роботи передбачає постановку перед кожним учнем спеціально дібраного відповідно до рівня його підготовки і навчальних можливостей завдання для самостійного розв'язання. Такі завдання спрямовані на роботу з підручником, навчальною і методичною літературою, джерелами інформації (довідники, словники, енциклопедії, хрестоматії, карти), на розв'язування задач, прикладів, організацію спостережень та експериментів, написання есе, творів, рефератів, доповідей тощо [19].

Найпоширенішими формами індивідуального двомовного навчання у середніх школах США є: самостійна робота, проектна діяльність, електронне навчання, консультації тощо.

Самостійна робота учнів – організація самостійної пізнавальної діяльності. Форми самостійної роботи: робота з учбовою і довідковою літературою, виконання кризових та індивідуальних завдань за циклами дисциплін; розробка методичних матеріалів з предмету; підготовка до лабораторних робіт; самостійне вивчення дисциплін [6].

Проектна діяльність – це особливий вид інтелектуальної діяльності, характерними рисами якої є самостійний пошук необхідної інформації, її творче перетворення в матеріалізований продукт (виріб, сценарій, плакат, реферат, стендову доповідь, мультимедійну презентацію тощо) [3].

Електронне навчання – навчання за допомогою Інтернету і мультимедіа, синонім таких термінів, як дистанційне навчання, мережеве навчання, навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій, навчання з застосуванням комп'ютерів, віртуальне навчання тощо [13].

Існують такі найбільш поширені колективні методи двомовного навчання: колективно-групові, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань, організація мандрівок, турів, мікродослідження, експерименти тощо.

До методів *ситуативного моделювання* належать такі інтерактивні технології, як імітація, рольова гра та драматизація. Варто зауважити, що в західній дидактиці поступово відмовляються від терміна "гра", що асоціюється з розвагами, а вживають терміни "симуляція", "імітація" тощо.

Стосовно індивідуальних методів двомовного навчання, найбільш розповсюдженими з них можна назвати: проектування, складання доповідей, освітньо-етнографічні методи (за допомогою них дослідник розшифровує та пояснює соціальну структуру, культурні звичаї, форму життя досліджуваної групи), пошук інформації з теми, чат-заняття, блоги, написання творів на задану тему тощо.

Найменш звичними з них для нас є чат-заняття і блоги. Розкриємо їх сутність.

Чат-заняття – навчальні заняття, які здійснюються за допомогою чат-технологій. Чат-заняття проводяться синхронно, тобто всі учасники мають одночасний доступ до чату, в рамках багатьох дистанційних навчальних закладів, в якій за допомогою чат-кабінетів організується діяльність дистанційних педагогів та учнів [9].

Блог – скорочена назва від англійського сполучення *Web Log*. Блогом вважається певний різновид сайту, що час від часу наповнюється текстом та мультимедійною інформацією, а останні записи блогу (їх прийнято називати постами) відображаються у зворотньому хронологічному порядку – найновіші є найостаннішими. Використання у навчанні таких блогів є одним з поширених методів організації двомовного навчання [11].

Відомий американський дослідник Дж. К. Мора (J. K. Mora) виділяє такі широко застосовувані у США методи та підходи до навчання двох мов:

- граматико-перекладний підхід (Grammar-Translation Approach);
- прямий підхід (Direct Approach);
- підхід застосування читання (Reading Approach);
- аудіолінгвальний метод (Audiolingual Method);
- спільне вивчення мови (Community Language Learning);
- мовчазний метод (The Silent Way);
- комунікативний метод (умовно-функціональний) (Communicative Approach – Functional-Notional);
- метод повної фізичної готовності (Total Physical Response) [17].

Досить часто застосовується *граматико-перекладний підхід*, при використанні якого, навчання ведеться рідною мовою учнів з незначним активним використанням другої (нерідної) мови. Лексика подається у вигляді окремого переліку слів. Для навчання граматичного матеріалу застосовують пояснення та інструкції. Граматична інструкція містить правила для складання слів у словосполучення; інструкція часто фокусується на формі і флексії (гнучкості) слів. Читання складних текстів розпочинається на ранніх стадіях навчання. Мало уваги приділяється змісту текстів, які використовують як вправи у граматичному аналізі. Нерідко єдиною вправою є практика в перекладі непов'язаних між собою за змістом речень з другої (нерідної) мови на рідну, і навпаки. Вимові зазвичай приділяють мало уваги [там само].

Як альтернативу граматико-перекладному підходу застосовують *прямий підхід*. Тоді уроки починаються з діалогу з використанням сучасного розмовного стилю у другій мові. Матеріал спочатку подають в усній формі, супроводжуючи його діями або ілюстраціями. Рідну мову ніколи не використовують. Перекладу не існує. Переважний тип вправ – це низка питань другою мовою, що розглядають на базі діалогу або анекдотичної розповіді. На питання відповідають другою (нерідною) мовою. Граматику викладають індуктивно (полягає у формулюванні закону, ґрунтуючись на обмеженому об'ємі спостережень повторюваних подій) – правила узагальнюють з практики та досвіду в нерідній мові. Спочатку використовують дієслова, а систематично відмінювати їх навчаються набагато пізніше після виконання усних вправ іншою мовою. Сильні учні читають літературу для розвитку розуміння і задоволення. Літературні тексти не аналізують граматично. Культуру вважають важливим аспектом вивчення мови, соціокультурний компонент змісту навчання другої мови також викладають індуктивно [там само].

Підхід застосування читання передбачає пріоритет вивчення другої мови, розвиток умінь читання, отримання поточних та / або історичних знань про країну, мову якої вивчають. Для розуміння прочитаного та розвитку техніки читання приділяється увага вивченню граматики. Вимові або отриманню іншомовних розмовних умінь приділяється мінімальна увага. З самого початку багато часу відводиться читанню першою мовою в і поза класом. За складністю підбору лексики для текстів та їх уривків, на ранніх етапах читання суворо дозують. Словниковий запас учнів розширюють якнайшвидше, оскільки засвоєння лексики вважають більш важливим, ніж формування граматичних навичок. При такому підході переклад починають використовувати як необхідну процедуру для розуміння письмового тексту [там само].

Аудіолінгвальним методом передбачено подання нового матеріалу у формі діалогу. Виходячи з принципу, що вивчення мови – це формування навичок, метод передбачає імітацію, запам'ятовування набору фраз і повторення їх. Структури вивчають послідовно одну за одною. Структурні моделі вивчають з використанням вправ-повторювань. Граматичних пояснень дають дуже мало або зовсім не дають, граматику викладають індуктивно. Уміння розвивають послідовно у такому порядку: аудіювання, говоріння, читання і письмо. Лексика суворо обмежена, її навчають у контексті. Функція вчителя обмежується порівняльним

аналізом між L1 і L2. Використовують безліч лінгафонних кабінетів, аудіо- та відеозаписів, наочних посібників. На початку курсу є тривалий підготовчий період до читання. Велике значення надається чіткій, подібній до природної, вимові. Використання рідної мови вчителем допускають, але не вітають серед студентів. Успішні відповіді заохочують, запобіганню учнівських помилок приділяють велику увагу. Всіляко заохочується оперування іншою мовою, зміст і значення, зазвичай, не беруть до уваги [там само].

Метод спільного вивчення мови не є звичайним методом навчання мов. Він є методом консультування і призначений для попередження особистих і мовних труднощів, з якими стикаються учні при опануванні іноземних мов. Учня навчають не як студента, а як клієнта. Викладачів рідної мови не розглядають як вчителів, а радше як мовних консультантів. Мовне консультування починають, коли виникає мовна плутанина у клієнта. Метою мовного консультанта є, перш за все, спілкування та порозуміння з клієнтом, який не має достатнього рівня мовної компетентності, і надання йому допомоги. Поступово педагог-консультант допомагає клієнтові набутти власної мовної компетентності. Цей процес сприяє створенню теплої атмосфери порозуміння між мовним консультантом та клієнтом [12].

Мовчазний метод передбачає використання набору кольорових паличок і голосових команд, щоб досягти наступного:

1. Уникнути використання рідної мови учнів. Створити прості мовні ситуації під повним контролем учителя. Передати учням відповідальність за словесний опис показаних об'єктів або продемонстрованих дій. Для того, щоб вчителі зосередитися на тому, *що* учні говорять і *як* вони говорять, звертаючи їхню увагу на відмінності у вимові і потоці слів. Щоб створити серйозні ігрові ситуації, в яких правила узгоджують наданням змісту жестам учителя і його міміці. Щоб з самого початку уможливити перехід від голосу одного вчителя, який говорить іноземною мовою, до кількох. Це дозволяє використовувати такі компоненти, як: висота, тембр і інтенсивність, що буде постійно зменшувати вплив одного голосу і, таким чином, зменшувати наслідуювання і заохочувати продукування власного мовлення.

2. Стимулювати сприйняття і спроби інтелектуального припущення стосовно того, що означає шум, таким чином скористатися тими критеріями досвіду, які вже існують у використанні рідної мови. Для підтримки тривалої спонтанності мови, за якої вчитель і учні можуть працювати, щоб отримати подібність мелодійності почутого, з самого початку використовують мелодійні інтегративні схеми [15].

Умовно-функціональний метод викладання мови стоїть поруч з іншими під рубрикою "комунікативний підхід". Метод включає в себе засоби організації мовної програми. Акцент роблять на поділі глобальної концепції мови на одиниці аналізу з точки зору комунікативної ситуації, в якій їх застосовують. Ситуація може вплинути на варіації мови, такі як використання діалектів, формальність або неформальність мови, спосіб висловлювання [14].

Метод повної фізичної готовності поєднує в собі інформацію і навички у рамках кінестетичної (рухової) сенсорної системи. Таке поєднання навичок дозволяє учням засвоювати інформацію та навички у швидкому темпі. Успішний результат сприяє високому ступеню мотивації.

Основними принципами є: розуміння розмовної мови ще до розвитку навичок мовлення, імперативи (наказовий спосіб дієслів) є основними структурами, що передають інформацію. Учня не силують говорити, а допускають індивідуальний період досягнення готовності, коли учень починає говорити спонтанно, відчуваючи себе комфортно і впевнено в розумінні і продукуванні висловлювань [10].

Отже, найважливішими складовими організації двомовного навчання в середніх школах США є форми і методи. Поняття "метод" характеризує змістовий або внутрішній бік навчального процесу, а поняття "форма організації навчання" означає зовнішній бік упорядкованої, взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів, спрямованої на розв'язання завдань навчання [18].

У двомовному навчанні США застосовують чимало форм і методів організації двомовного навчання. Усі вони дуже різні і класифікуються за різноманітними принципами. Найбільш поширеними з них є колективні та індивідуальні форми і методи організації двомовного навчання, які мають велику кількість варіацій.

Наша стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми організації двомовного навчання в середніх школах США і не обмежує можливість подальших розвідок щодо досліджуваного питання.

Використані джерела

1. Вчитель. info. Колективне навчання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vchytel.info/kolektivne-navchannya/>
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/pedagogika/formi_organizatsiyi_navchannya
3. Лисюк А. В. Використання проектної технології як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках інформатики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://skviravo.ucoz.ru/ Inform_mat/isp.pdf](http://skviravo.ucoz.ru/Inform_mat/isp.pdf)
4. Населення США. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukr-tur.narod.ru/turizm/spysok/usa/usanaselen/usanaselenna.htm
5. Освіта. UA. Методи навчання та їх класифікація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/780/>
6. Основи психології і педагогіки: Консп. лекц. / Н. Г. Лебедева, О. Т. Джурелюк, Д. О. Самойленко. – Алчевськ : ДонДТУ, 2009. – 174 с.

7. Поняття про форми навчання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylist.net/hpor/redu053.htm>
8. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Х. : Видав. гр. "Основа", 2003. – 80 с.
9. Чат-заняття – навчальні заняття. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/duplomni_rob/duplomni_2010_2011/spec_ochna/Byneckiy/skype/Hat_zanjata.htm
10. Asher J. J. Learning Another Language Through Actions. – San Jose, California : AccuPrint, 1979. – 278 p.
11. Blogoreader. Що таке блог? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogoreader.org.ua/what-is-a-blog/>
12. Curran Ch. A. Counseling-Learning in Second Languages. – Apple River, Illinois : Apple River Press, 1976. – 133 p.
13. European Foundation for Quality in eLearning. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://efquel.org/>
14. Finocchiaro M. & Brumfit C. The Functional-Notional Approach. – New York, NY : Oxford University Press, 1983. – 235 p.
15. Gattegno Caleb. Teaching Foreign Languages in Schools: The Silent Way. – New York City : Educational Solutions, 1972. – 202 p.
16. Gibbons P. Scaffolding Language, Scaffolding Learning. Teaching Second Languages in the Mainstream Classroom / P. Gibbons. – Heinemann, Portsmouth, NH, 2002. – 167 p.
17. Mora J. K. Second-language teaching methods. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lhup.edu/evalerio/Web%20Docs/Articles%20for%20Methods/Web%20Methods.doc>
18. Pidruchniki. w s. Форми організації навчання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16180409/pedagogika/formi_organizatsiyi_navchannya
19. Pidruchniki. w s. Чайка В. М. Основи дидактики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15100827/pedagogika/formi_organizatsiyi_navchannya.

Зайцева Н. Г.

ФОРМЫ И МЕТОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ ДВУЯЗЫЧНОГО ОБУЧЕНИЯ В СРЕДНИХ ШКОЛАХ США

В статье рассмотрены особенности организации двуязычного обучения в среднем образовании США. Выделены самые важные ее составляющие (формы и методы) в средних школах Соединенных Штатов.

Ключевые слова: *двуязычное обучение, организация двуязычного обучения, формы организации двуязычного обучения, методы организации двуязычного обучения.*

Zaitseva N. G.

FORMS AND METHODS OF BILINGUAL EDUCATION ORGANIZATION IN SECONDARY SCHOOLS OF THE USA

Reviewed in the article is the organization of secondary bilingual education in the USA. The most important components of it (forms and methods) are identified in the USA secondary schools.

Key words: *bilingual education, organization of bilingual education, forms of bilingual education organization, methods of bilingual education organization.*

Стаття надійшла до редакції 18.07.13

